

MATIJA MURKO KAO PROUČAVAC SRPSKOHRVATSKIH NARODNIH EPSKIH PJESAMA

Tvrtko Cubelić

I

Na području proučavanja srpskohrvatskih narodnih epskih pjesama Matija Murko predstavlja neobičnu ličnost i iznimnog naučnog radnika.

Epska je narodna pjesma duboko impresionirala Murka. On ju je nosio kroz cijeli život kao svoj najintimniji problem, kojim se bavio uporno i kontinuirano u svakoj svojoj životnoj etapi. Imao je u svom dugom i radinom životu mnogo i drugih dužnosti, poslova, zadataka, ali se uvijek s novim zanosom i snagama vraćao studiju i proučavanju epske narodne pjesme.

Murkov odnos prema epskoj pjesmi nije bio samo odnos proučavatelja prema jednom problemu. U njemu je bilo nešto dublje, ljudskije, što čovjeka drži cijeli život i čemu čovjek posvećuje glavne svoje snage.

Drukčije se ne može razumjeti Murkov postupak, da se u 70. godini svoga napornog života upusti u teški i dugotrajni terenski rad. Mirni, sređeni, uvijek taktični naučenjak, koji nije nikada u svojim ocjenama uzimao oštre riječi, niti se prepuštao osjećajima, upušta se u naporno putovanje po neprohodnim krajevima, lišen osnovnoga komfora i izložen svim teškoćama i gorčinama folklornog terenskog istraživanja. S koliko je zanosa i strpljivosti svladavao sve nezgode loših saobraćajnih prilika, neurednog smještaja i oskudijevanja u najnužnijem, svakodnevnom redu, a samo s jednom mišlju: da završi svoj životni posao na svom životnom problemu.

Murkovo kontinuirano traganje — tragom epske narodne pjesme — kroz nekoliko decenija za rješenjima i formulacijama, za jednom mogućom i prihvatljivom koncepcijom o našoj epskoj pjesmi, predstavlja jedan od najljepših spomenika ljepoti i vrijednosti same te pjesme.

I kao naučni radnik Matija Murko iznimna je pojava. Svoj osnovni problem — srpskohrvatska epska narodna pjesma — stalno je proširivao i produbljivao. Nije ga napustio nakon određenog vremena i prešao na drugi problem, nego ga je uvjerljivo razgranao do monumentalnih razmjera jednog od osnovnih problema u narodnoj poeziji.

Kroz nekoliko decenija brižno je sakupljao podatak za podatkom, činjenicu za činjenicom, zaključak za zaključkom, spoznaju za spoznajom. Brižno ih je pamtio, posvuda saopćavao, nijansirano varirao i ponavljao, jer nije lako do njih došao. A da je još poživio, sigurno je, da bi i dalje nastavio svojim radom: skupljao bi i dalje dragocjene podatke o našoj narodnoj epskoj pjesmi. I mada je taj posao radio mirno, sabrano, neumorno, ipak ga je radio i s jednim pritajenim i neugasivim žarom koji nosi u sebi svaki naučenjak predan i odan jednom osnovnom i životnom problemu.

I mnogi drugi naučenjaci posvećivali su veću ili manju pažnju epskoj pjesmi. M. Murko posvetio joj je glavne napore jednog cijelog života odanog nauci.

Bez obzira na ocjenu vrijednosti Murkovih dostignućâ, Murkova ličnost i Murkovo proučavanje epskih pjesama — iznimna su pojava.

II

Ušao je u proučavanje epskih pjesama skromno i tiho, početkom našeg stoljeća. Imao je određenu koncepciju o radu kao i o metodama. S vremenom ih je u nečem proširavao, ali su u bitnom i koncepcija i metode rada ostale do kraja njegova života nepromijenjeni. Najveći uspon u svom radu dostigao je između 30. i 40. godina i neposredno poslije II svjetskog rata. Tada je bio najviše uvažen, citiran, štampan.

U našoj je zemlji djelovao uvijek stimulativno na sakupljanje nove građe i na istraživanje nepoznatih krajeva. U evropskim razmjerima dao je mnogo dragocjenih primjera za potpunije osvjetljenje pokretnog i dinamičnog karaktera usmene narodne književnosti. Naročito su ga uvažavali proučavatelji homerskog pitanja i francuskih chansons de geste.¹

Murkovu koncepciju rada i metode istraživanja možemo nazvati izrazom *terenski realizam*.

Murkov je osnovni zadatak bio da dozna stvarno, realno stanje epske pjesme u narodu: Sve što postoji i živi u vezi s epskom pjesmom, sve je relevantno. Zato Murko brižno bilježi nebrojene podatke koji okružuju i prate epsku pjesmu. Svi su njegovi izvještaji i radovi, a posebno glavno djelo,² prepuni brojnih činjenica, minuciozno skupljenih i sredenih.

Tražio je sinhronu situaciju u postojećem stanju naše narodne epske pjesme. Vlastitu svoju sliku epske pjesme Murko je izgrađivao

¹ Jean Rychner, *La chanson de geste. Essai sur l'art des jongleurs*. Genève-Lille 1955. Str. 34 i dalje.

² Matija Murko, *Tragom srpsko-hrvatske narodne epike I—II*. Zagreb 1951.

tzv. mozaik-metodom. Slagao je činjenice do činjenica kolikogod je mogao više i iz njih izvodio zaključke.³ A tamo, gdje nije bilo dovoljno činjenica i gdje se nisu sami zaključci nametali, Murko je opet izvodio zaključke jednakom logikom i na sličan način kao i u prvom slučaju.⁴

I metode rada bile su prilagođene osnovnoj koncepciji. Da se otkrije sinhrona slika stanja na terenu i da se uhvati vidljiva, autentična snimka stvarnosti epske pjesme u narodu, Murko se služio, uglavnom, metodom testa, to je postavljao nebrojena pitanja, izvlačio je objašnjenja od neposrednog, živog sudionika u epskoj pjesmi. Stoga možemo njegove metode označiti kao *terenske* ili *realističko-pozitivističke* metode.

Razumljivo je stoga dvoje u Murkovu proučavanju naše epske pjesme:

1. Neobično obilje grade i pojedinačnih činjenica, npr. velik broj pjevača, velik broj činjenica i podataka, pjevačevih izjava i objašnjenja, velik broj mjesta, gdje se nalaze pjevači i sl.

2. Podaci nisu sređeni hijerarhijski. Teško je odrediti njihovu veću ili manju vrijednost. Zato se i događa često da upravo poneki, manje važni podaci imaju preveliko značenje. Kako je osnovni kriterij — *na terenu pronadeno* — svaki je terenski podatak važan i značajan. Pa i iskvareni oblici u predavanju pjesme i preoblikovanju epske tematike!⁵

Mada Murko nije izriječno rekao, ipak se iz njegovih izlaganja može zaključiti, da se terenskim radom mogu rješavati i riješiti ako ne svi, a ono gotovo svi osnovni problemi naše narodne epske pjesme.⁶

³ Murko je prolazio određenim krajevima i upoznao određena područja. Na temelju određenog broja pjevača (upoznao ih je 807) on je zaključio da su oni pretežno jedne vjere (Murko, op. cit., str. 62). A smio je doći do tog zaključka samo onda, kad bi statistički provjerio i ostale krajeve. Drugi krajevi dali bi drukčiju sliku.

⁴ Razmjerno i znatno manji broj pjevača bio je oskudno ili djelomično školovan, a samo neznatan broj bili su svećenici, učitelji i studenti (Murko, op. cit., str. 64). Iz te oskudne činjenice izvukao je Murko prejak zaključak o snažnom i odlučnom sudjelovanju školovanih, obrazovanih ljudi u epskom pjevanju kao i u životu epske pjesme.

Znanje o pjevačima epskih pjesama je opravdano proširio uvođenjem većeg broja pjevačica, o kojima je skupio obilje podataka (Murko, op. cit., str. 189 i dalje). Ali im je dao preveliko značenje, jer one doista imaju uzgrednu ulogu uz muškog pjevača. Osim toga u načinu izvođenja i intonaciji pjesme pjevačice se mnogo razlikuju od pjevača.

⁵ Murko je sva mjesta, gdje se izvode i pjevaju epske pjesme (večernja sijela, crkveni godovi, javna mjesta na sajmovima, kafane i gostionice), ocijenio kao jednako značajna za izvođenje pjesme, za njeno djelovanje i njeno dostojanstvo (v op. cit., str. 345 i dalje). A ipak su to različite situacije, vrlo odlučne za značenje i ljepotu pjesme.

Očito je, da se s epskom pjesmom zbivaju krupne promjene, kad ona napušta estrade seoskih ambijenata, a ulazi u kafane. Putujuće i neputujuće epsko pjesništvo stvarno su već dvije različite faze istoga fenomena.

⁶ Matija Murko, Spomini, Slovenska Matica v Ljubljani 1951, str. 242.

III

Odilazeći na teren i ulazeći tamo u konkretnu situaciju narodne epske pjesme, a promatrajući je u sadašnjem njenom stanju, M. Murko mogao je vidjeti određene probleme osvijetljene jednim određenim svijetlom. Stoga su samo neki problemi iskočili snažnije i potpunije (npr. podaci o pjevaču), a neki su ostali slabije osvijetljeni (npr. odnos epske pjesme prema drugim oblicima u narodnoj književnosti). Neki nisu mogli biti uočeni u svojoj složenosti (npr.: stilska i strukturna obilježja epske pjesme).

Najznačajniji je prinos Murkov upoznavanju života i usmenog saopćavanja epske pjesme. I prije je bio naglašen difuzni oblik usmenog saopćavanja, ali je Murko prvi opširno i dokumentarno razvio suštinu toga fenomena. Svaka je pjesma u stvarnosti samo jednom saopćena, a svako novo ili ponovno pjevanje uključuje manje ili krupnije promjene. »Ich kam daher zur Überzeugung, daß speziell alle unsere epischen Lieder, wie sie uns in grosser Zahl gedruckt vorliegen, in Wirklichkeit nur ein einziges Mal so gesungen, beziehungsweise diktiert worden sind.«⁷ Ovu vrlo važnu misao i bitnu eru usmenog poetskog (i nepoetskog) izraza nije Murko razvijao i razrađivao u pravcu stilske koncepcije usmene (narodne) pjesme,⁸ ali ju je dalje varirao i ponavljao.⁹

Problem porijekla narodne književnosti bio je za Murka od početka jasno postavljen. »Ursprünglich war jedoch die Sängerkunst einer der feudalen Überreste des Mittelalters, an denen Bosnien so reich war und noch ist.«¹⁰ Mada su mnogobrojne činjenice upravo na našem terenu govorile obilno protiv isključivosti takve teze, a ponajviše jezik i struktura epske pjesme (koja se po svemu bitno razlikuje od pisane književnosti), Murko je izveo iz svojih putovanja i razmatranja i slijedeći zaključak: »Daß auch der Ursprung der Lieder in feudalen Kreisen zu suchen ist, kann man sich leicht denken.«¹¹

Terensko istraživanje pružalo je i mnogo činjenica drukčijeg karaktera i značenja, a ponajviše činjenica, da su pjevači epskih pjesama oduvijek, a i u Murkovo doba, bili većinom i pretežno iz nefeudalnih društvenih slojeva. Ipak se te činjenice nisu odrazile u Murkovim izvodima. Pod dojmom njemačkih teoretičara o porijeklu narodne pjesme,

⁷ Matthias Murko, Bericht über phonographische Aufnahmen... Wien 1912, str. 4.

⁸ Kao što je učinio npr. Alois Schmaus, Studije o Krajinskoj epici, Zagreb 1935.

U strukturalističkom smislu razvio je tu bitnu eru usmene književnosti, izgrađujući upravo na njoj moderniju koncepciju o usmenoj književnosti, Jean Rychner, op. cit., str. 27 i dalje.

⁹ M. Murko, La poésie populaire épique en Yougoslavie au début du XXe siècle. Paris 1929, str. 17.

¹⁰ Matthias Murko, Bericht über eine Bereisung von Nordwestbosnien... Wien 1913, str. 25.

¹¹ Op. cit., str. 27.

i posebno francuskog medijevaliste Josepha Bédiera,¹² Murko je konsekventno branio u svim svojim potonjim radovima¹³ gornju tezu o nenarodnom porijeklu narodne epske pjesme. «Il n'y a pas de doute pour moi que la poésie épique populaire actuelle provient, ainsi que la majeure partie de l'art populaire en général (les costumes, par exemple), des milieux sociaux, chrétiens et musulmans les plus élevés, mais, au cours des siècles, elle a poursuivi son développement selon ses voies propres.»¹⁴

Murkov udio u diskusiji oko feudalnog porijekla narodne pjesme ocijenio je I. Grafenauer vrlo pohvalno: »... , da bo vrednost Murkovega dela v bodočnosti še vedno večja, toliko večja, kolikor bolj bo z admirajočimi ostanki fevdalne družbe odmirala tudi epika, ki je iz nje izrasla.«¹⁵

Takvo je mišljenje razvilo kod Murka pojačani interes za muslimansku epsku pjesmu. Upravo je ona odnijela veći dio Murkove pažnje i osvojila posebnu njegovu naklonost. »Für das Studium des Werdens und der Lebensbedingungen der Volksepik bietet das schönste Beispiel das konservative Epos der bosnischen Mohammedaner.«¹⁶

Specifični oblici feudalnih društvenih odnosa među bosanskim muslimanima pružili su Murku dragocjenih dokaza za njegovu tezu o porijeklu narodnih pjesama. Zivi interes i ljubav muslimanskih feudalaca za pjesmu, njihov protektorski i mecenatski stav kao i njihovo neposredno sudjelovanje pri saopćavanju pjesme, poslužilo je Murku kao očit paralelizam sa srednjevjekovnom epikom viteštva.¹⁷ Zbog svega toga prikazala mu se muslimanska epska pjesma izvornijom, starijom. »R. Medenici se čini, da su muslimani mekaniji za pjesmu i da ona njih dublje i lakše potresa nego pravoslavce. To je istina, a objašnjava se to i time, da se epika uopće kod muslimana bolje sačuvala u prvobitnom stanju.«¹⁸

Za Murka je time muslimanska epska pjesma došla na istaknuto mjesto kao najznačajniji dio naše epike s posebnim naučnim i političkim značenjem.

S muslimanskom pjesmom, sasvim razumljivo, naglašen je sada i bosanski prostor kao najznačajniji. Murko je time odlučno pomaknuo mjesto nastajanja pjesama sa poprišta borbi s Turcima (dakle iz prostora oko rijeke Marice i Kosova) prema zapadu i zapadnim krajevima.¹⁹ Doslavno, odredio je Bosnu sa susjednim područjem Hercegovine, Dalmacije,

¹² Joseph Bédier, *Les légendes épiques. — Recherches sur la formation des chansons de geste*, I—IV, Paris 1926—1929, str. IV/474 i 475.

¹³ M. Murko, *La poésie populaire épique...*, str. 26. »On voit que le peuple lui-même se représente les poètes, auteurs de poèmes épiques, comme des individus bien doués et en même temps fort cultivés.»

¹⁴ *Op. cit.*, str. 12.

¹⁵ Ivan Grafenauer, *Matiji Murku v spomin*, SE V, 1952, str. 204.

¹⁶ Matthias Murko, *Die südslawischen Literaturen. U »Die osteuropäischen Literaturen und die slawischen Sprachen«*, Berlin und Leipzig 1908, str. 210.

¹⁷ M. Murko, *Geschichte der älteren südslawischen Literaturen*, Leipzig 1908, str. 205 i 204.

¹⁸ Matija Murko, *Tragom...*, str. 372.

Novog Pazara, Crne gore i Boke Kotorske kao glavno područje za lokalizaciju tvorbe epskih narodnih pjesama. Tu je našao najživlju epsku tradiciju, tu je našao najveći broj pjevača, tu je našao najveći zanos i razumijevanje za epsku pjesmu. Tome je području, konačno, i posvećen najveći dio njegovog glavnog i životnog djela (»Tragom srpsko-hrvatske narodne epike«).

I u okviru ovoga problema Murko se oslonio isključivo na podatke do kojih je došao. Podaci su mu bili nepotpuni i jednostrani. Zato je i rekao da »je u Vojvodini epska poezija potpuno mrtva«. A na bunjevačkom prostoru oko Subotice postoji i danas živa epska tradicija. U Slavoniji, »da je više danas nema«, a ta se vrsta pjesama ipak pjeva. U jugozapadnoj Hrvatskoj »da upravo iščezava«,²⁰ a može se čuti u mnogim mjestima.

Murko nije prošao sve krajeve pa nije ni mogao imati potpune informacije. Ali su njegovi zaključci preoštri i kategorički, toliko više, što se radi doista o jednom vrlo delikatnom problemu.

Određujući glavna žarišta epskog pjevanja i izvore epske tradicije Murko je, sasvim nužno, došao i do pitanja: živi li još uvijek epska pjesma, traje li ona u aktuelnim uvjetima društvenog života? Kod ovoga problema Murko je kolebao. Prvi zaključci u njegovom početnom radu bili su pesimistički obojeni. »Das alte epische Volkslied verschwindet also aus dem Mund der Sänger, lebt aber durch die Buchdruckerkunst wieder auf.«²¹ Pesimizam u ovome problemu M. je pokatkad ublažavao.²² Naročito onda, kad je uočio neke važnije događaje, ili kad je mislio, da će zbivanja oko I i II svjetskog rata oživjeti epsko pjevanje. »Preduvjet za nove pjesme uvijek je nekakav događaj, ratni ili iz svagdanjega života.«²³ Među njegovim posljednjim napisanim recima bili su i ovi: »Nema sumnje o tome, da će narodna epika oživjeti i zbog II svjetskog rata, to više, što su se u njoj borile manje skupine i pojedina lica, a njihova djela mogu biti u duhu starih pjesama bolje opjevana nego veliki bojevi.«²⁴

U bitnom i osnovnom, Murko je smatrao da epska pjesma nepovratno propada. I u skladu sa svojom osnovnom tezom o podrijetlu i postanku epske pjesme Murko je ponovno naglašavao, da s propašću feudalnog društvenog sistema i s nestankom feudalaca nestaje i epska tradicija. «La poésie épique nationale meurt partout parce qu'elle n'est plus

¹⁹ Slično kao i Nikola Banašević, *Ciklus Marka Kraljevića i odjeci francusko-talijanske viteške književnosti*, Skopje 1935. — Citavo je Banaševićevo djelo potvrda navedene teze.

²⁰ Svi citati prema djelu: M. Murko, *La poésie populaire épique...*, str. 9.

²¹ Matthias Murko, *Bericht über eine Bereisung...*, str. 34.

²² «... elle continuera à couler longtemps encore dans les contrées montagneuses à l'écart de la vie moderne». Mathias Murko, *Nouvelles observations sur l'état actuel de la poésie épique en Yougoslavie*, RES XIII, 1933, str. 50.

²³ M. Murko, *Tragom...*, str. 501.

²⁴ M. Murko, *Tragom...*, str. 527.

d'actualité! L'aristocratie féodale ne s'y intéresse plus.»²⁵ Od svih Murkovih teza upravo je ova najviše i najpotpunije prihvaćena u evropskim razmjerima.

U opću i okvirnu vjerodostojnost narodnih epskih pjesama sumnjali su mnogi proučavatelji. Najradikalniju sumnju u bilo kakvu historijsku pouzdanost epske tradicije razvio je srpski historičar Ilarion Ruvarac.²⁶ I Tomislav Maretić je opravdavao kritičku sumnju u pouzdanost narodne pjesme.²⁷ Murko se međutim s mnogo uspjeha trudio da pokaže i dokaže kulturno-historijsku autentičnost epske poezije. Ulazio je u analizu mnogobrojnih realija, uspješno pronalazio pouzdane ostatke društvenog života i narodnih običaja i uopće je mnogo učinio za učvršćivanje vjerodostojnosti kulturno-historijske slike u narodnoj epskoj pjesmi. Najvredniji mu je bio argumenat, između ostalih, i mišljenje značajnog historičara Konstantina Jirečka: »Mit merkwürdiger Kraft und Frische spiegelt sich darin ein farbenreicher Abglanz des mittelalterlichen Serbiens, die Zeit vor den trüben Jahrhunderten der Türkenherrschaft.«²⁸

Postanak i podrijetlo epske pjesme Murko je shvaćao u sociološkom aspektu, u smislu društvene pripadnosti, i tako shvaćenom problemu posvetio je glavnu pažnju. Kronološki aspekt toga pitanja Murko je samo usput obradio, jer ga stvarno nije ni smatrao težim problemom. Bez kolebanja je prihvatio kriterij savremenosti: pjesme su u pravilu neposredni pratiloci značajnijih događaja. »O starosti narodnih pjesama možemo suditi prema današnjem stanju koje možemo pratiti daleko unatrag.«²⁹ Dakle, ono što se zbiva danas u životu pjesme, zbivalo se slično ili srodno jučer i prekjucher.

Takvo je gledanje bilo potpuno u skladu s općom Murkovom koncepcijom, zasnovanom gotovo isključivo na terenskim zapažanjima i zaključcima. I kompleksni (poetski i epski) lik Marka Kraljevića objasnio je Murko kriterijem savremenosti. »I ja se priklanjam tome nazoru, da Kraljević Marko, koji je bio turski vazal, nije imao samo svoje pjevače, nego ih je nalazio i u svojoj okolini...«³⁰ Savremenost i društvenu aktuelnost Murko je smatrao općim oblikovnim principima i u narodnoj epskoj pjesmi. »Prvi je upozorio Halanski (»Južno-slavjanskija skazanja o Kraljeviće Marke«, III, str. 739.), da su osnov pjesama o Kraljeviću Marku stare historijske pjesme i tradicija o njemu koje su najprije stvorili kraljevski i dinastički (»korolevskimi i gosudarskimi«) pjevači Ohrida, Prilepa i drugih kulturnih i političkih središta Makedonije.«³¹

²⁵ M. Murko, *La poésie populaire épique...*, str. 29.

²⁶ Npr. u djelu: Ilarion Ruvarac, *O knezu Lazaru*, Novi Sad 1888.

²⁷ Tomislav Maretić, *Naša narodna epika...*, Zagreb 1908.

²⁸ Constantin Jireček; *Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien. Teil I—III*, Wien 1912, V.: III, 62. — Citat prema M. Murku: *Tragom...*, str. 458.

²⁹ M. Murko, *Tragom...*, str. 450.

³⁰ Op. cit., str. 253.

³¹ Op. cit., str. 514.

I V. Jagić je zastupao isto mišljenje o problemu epskog Marka Kraljevića s nešto drukčijom formulacijom.³²

IV

M. Murko je u svojim djelima obrađivao još mnoge druge probleme srpskohrvatske narodne poezije na primjer historijat »Hasanaginice«. Zapravo, on ih je postavljao, formulirao, izazivao. Slobodno se može reći, da ih je pun kao košnica pčela. Danas je nemoguće bilo što reći ili napisati o našim epskim narodnim pjesmama, a da se ne ude u svijet Murkovih problema i koncepcija.

I bez obzira, koliko će se prihvatiti ili odbaciti Murkova rješenja ili argumentacije, on ostaje zauvijek jedna od najznačajnijih i najsnažnijih ličnosti na području studija naše epske pjesme.

U mnogobrojnim diskusijama o Murkovim dostignućima višeputa je rečeno, da nam Murko nije pronašao nove pjesme, ili nove pjevače (na nivou Starca Milije, Tešana Podrugovića, Filipa Višnjića, Bože Domnjaka i drugih), ili nove epske teme, ili nove nepoznate epske pjesme kao literarne vrednote. Oštrije kritičke napomene protiv Murkovih koncepcija iznijeli su Vladimir Čorović³³ (protiv isticanja muslimanske sredine i muslimanskih epskih pjesma), Nikola Banašević³⁴ (protiv prejakog naglašavanja terenskih kriterija u proučavanju epske pjesme), Cvjetko Rihtman³⁵ (protiv primjene teze o feudalnom porijeklu epske tradicije i epskog pjevanja u izrazito seljačkoj i malogradskoj sredini). Iznosile su se i druge kritičke napomene.³⁶

Ipak je Matija Murko svojim radom i djelom zaslužio stekao svjetsku slavu i priznanje u proučavanju srpskohrvatskih narodnih epskih pjesama. Svojim upornim zalaganjem u pronalaženju rješenja ostvario je novi kvalitet; moglo bi se pače kazati da je ostvario gotovo i svoju školu, jer njegov rad predstavlja stvarno i jedno razdoblje na ovom području.

Ono što se moglo najviše izvući iz njegove *terensko-realističke* koncepcije i s pomoću njegovih *realističko-pozitivističkih* metoda, to je uvelike

³² V. Jagić, Die südslavische Volksepik vor Jahrhunderten. A sl Ph IV, 1880, str. 242.

³³ Vladimir Čorović, Kritički prikaz Murkova djela »Geschichte der älteren südslavischen Literaturen«. SKG XXII, 1909, str. 51 i dalje. — O istom djelu nepovoljna kritika u AslPh XXXII, 1911, str. 275 i dalje. — Vladimir Čorović, G. M. Murko o epskim pjesmama bosanskih muslimana. SKG XXXI, 1915, str. 547.

³⁴ N. Banašević, Dr. Matija Murko, Tragom srpsko-hrvatske narodne epike. Pril. XX, 1954, str. 105.

³⁵ Cvjetko Rihtman, Narodna muzika Jajačkog sreza. Bil IF 2, 1955, str. 55.

³⁶ Milko Matičetov, (Deklica menih — Pripovedna pesem iz Južne Dalmacije. Zb EM, Beograd 1901—1951, str. 298, bilješka 15), postavlja pitanje o opravdanosti Murkova pozivanja pjevača i autentičnosti njihovih izjava u takvoj situaciji.

postignuto. Epsku je pjesmu M. Murko osvijetlio svojim svijetlom i izvukao na vidjelo naročito neke probleme. Razumljivo je da danas ne možemo u svemu³⁷ ići stopama Murkova rada. Moramo se oboruzati i savremenijim metodama rada koje će pristupati epskoj pjesmi ne samo analitički i terenski, nego i sintetički, s gledišta cjelovitosti i unutrašnjih, strukturnih zakona same pjesme, tj. zakona njenog oblikovanja i trajanja. A kod Hrvata i Srba Murko je stekao i neprocjenjivih kulturno-političkih zasluga, jer je uvijek iznova i na širokom evropskom nivou dokazivao i s uspjehom potvrđivao neraskidivu njihovu vezu na području epske pjevačke tradicije i epskih narodnih pjesama.

Osnovni radovi Matije Murka o srpskohrvatskim narodnim epskim pjesmama

Ovdje izabiremo osnovne radove kronološkim redoslijedom (od kojih se neki, u različnim publikacijama, ponavljaju u obliku vlastitih referata).

1. *Goethe und die serbische Volkspoesie*. Die Zeit (Beč) XX, 1899, 154—157. Izvadak iz istog članka: Chronik des Wiener Goethe-Vereins XII, 1898, 50—51.
2. Rec.: *Die serbokroatische Volkspoesie in der deutschen Literatur*: 1. Dr. Milan Čurčin: Das serbische Volkslied in der deutschen Literatur. 2. Isti: Petrostopni (srpski) trohej. 3. Camilla Lucerna: Die südslavische Ballade von Asan Agas Gattin und ihre Nachbildung durch Goethe. Archiv für slavische Philologie XXVIII, 1906, 351—385; Češki prijevod u Rozpravy z oboru slovanského národopisu, Práce Slovanského ústavu v Praze, šv. XXI, Prag 1947, s. 66—105.
3. *Bericht über eine Bereisung von Nordwestbosnien und der angrenzenden Gebiete von Kroatien und Dalmatien behufs Erforschung der Volksepik der bosnischen Mohammedaner*. Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch-historische Klasse. 175. Band, 3. Abhandlung, 1913, 1—52.
4. *Bericht über phonographische Aufnahmen epischer, meist mohammedanischer Volkslieder im nordwestlichen Bosnien im Sommer 1912*. Nr. 50 der Mitteilungen der Phonogrammarchivs-Kommission der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien (Anzeiger 1913, Nr. VIII, 58—75 i separatno).
5. *Bericht über eine Reise zum Studium der Volksepik in Bosnien und Herzegovina im Jahre 1913*. Sitzungsberichte der kais. Akad. der Wiss. in Wien, Phil.-hist. Klasse, 176. Band, 2. Abhandlung, 1—50.
6. *Bericht über phonographische Aufnahmen epischer Volkslieder im mittleren Bosnien und in der Herzegovina im Sommer 1913*. XXXVII. Mitteilung der Phonogramm-Archivs-Kommission, Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wiss. in Wien, Phil.-hist. Klasse, 179. Band, 1. Abhandlung, 1—25.
7. *Das serbische Geistesleben*. Leipzig und München, Süddeutsche Monatshefte 1916, 1—52.

³⁷ Tako se pretjerano kaže, da je rad M. Murka srž svega današnjeg i budućeg istraživanja. V.: Krešimir Georgijević, Istraživanja profesora Murka o narodnoj poeziji, LMS 1909—1955, str. 116 i dalje.

8. *Gusle i tamburica sa dvoje strune*. Bulićev Zbornik 1924, 685—687.
9. *Pramen národní písne »Jakšiči zkoušejí ženy« ve sbírce Vuka Karadžiče*. Sborník věnovaný prof. Janu Máchalovi, Prag 1925, 329—335; češki prijevod u: *Rozpravy z oboru slovanského národopisu* 57—65.
10. Recenzija: *Gesemann Gerhard: Studien zur südslavische Volksepik*. Euphorien, Zeitschrift für Literaturgeschichte, 29. Band, 1. u. 2. Heft, Stuttgart 1928, 297—303.
11. *L'état actuel de la poésie populaire épique yougoslave*. Le monde slave, Paris, V^e année (Tome II), juin 1928, 321—351.
12. *La poésie populaire épique en Yougoslavie au début du XXe siècle*. Travaux publiés par l'Institut d'études slaves X, Paris 1929, 1—77 i XXI list fotografija.
13. *Auf den Spuren der Volksepik durch Jugoslawien*. Slavische Rundschau, Prag 1931, III, 173—183. Redakcijski prijevod članaka iz 1930. g. bez slika.
14. *Domovina Asanaginice*. Goethe: Klaggesang von der edlen Frauen des Asan-Aga. Goetheův sborník. Státní nákladatelství v Praze, 1932, leks. 252—266, preštampano u: *Rozpravy z oboru slovanského národopisu* 16—37.
15. Rec.: *L'Épopée Yougoslave*. Andrée Vaillant: *Les chants épiques des Slaves du Sud*. Byzantion, Tome VIII, fasc. 1, 1935, s. 338—347.
16. *Kod Meštoviča i njegovih*. Ivan Meštović kao pjevač epskih narodnih pjesama. Nova Evropa 15. VIII. 1935, s. 25—30.
17. *Nouvelles observations sur l'état actuel de la poésie épique en Yougoslavie*. Revue des études slaves XIII, Paris 1935, s. 16—50.
18. *Nekoliko zadaća u proučavanju narodne epike*. Prilozi proučavanju narodne poezije, Beograd 1934, s. 2—5.
19. *Epensängerinnen in Dalmatien*. Slavische Rundschau Jhgg. VII, 1935, s. 36—45 (redakcijski prijevod članka iz 1934. g.).
20. *Asanaginica sa Šipana*. Nova Evropa, april 1935, knjiga XXVIII, br. 4 i 5, s. 112—119, prilog: Pavle Kuvelić sa Šipana (2 slike). Češki prijevod u: *Rozpravy z oboru slov. národop.* 38—48.
21. *Das Original von Goethes »Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Agas (Asanaginica) in der Literatur und im Volksmunde durch 150 Jahre*. Germanoslavica Jhg. III (1935), s. 354—377, Jgh. IV (1936), s. 94—115 i 289 bis 309.
22. *Glagol knaditi. Prilog leksikografiji i proučavanju narodne pesme*. Belićev zbornik, Beograd 1937, 225—229.
23. *Das Original von Goethes »Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Agas (Asanaginica) in der Literatur und im Volksmunde durch 150 Jahre*. Brno 1937, s. 79 + 4 priloga.
24. *Spomini*. Prevod po izvornem rokopisu. Slovenska Matica v Ljubljani 1951, s. 315 + XV strana slika.
25. *Tragom srpsko-hrvatske narodne epike*. Putovanja u godinama 1930—1932, I—II, Zagreb 1951.

Résumé

MATIJA MURKO EXPLORATEUR DES CHANSONS POPULAIRES
ÉPIQUES SERBOCROATES

C'est à l'étude de la chanson épique serbocroate que Matija Murko a consacré la majeure partie de ses efforts. C'est elle qui était son principal problème personnel et celui de sa vie. Et c'est aussi la raison de ce que, à l'âge de 71 ans, il a entrepris une enquête de campagne de plusieurs mois, fatigante et très difficile, afin de mettre au point, d'une manière si parfaite que possible, ses recherches sur la chanson épique. Dans l'intention de donner une image synchronique parfaite de la chanson épique, Murko s'en est allé au village, à la campagne, pour recueillir des données directes de terrain, si nombreuses que possible, sur la vie de la chanson, sur son existence et sur ses changements. C'est de ce domaine qu'arrivent la plupart de ses résultats de recherche: il a recueilli des matériaux abondants, il a développé une certaine conception réaliste, en partant du terrain, sur la chanson épique, et mis au point sa méthode spéciale pour l'étude de la chanson épique (méthode de terrain et positiviste). Il était le premier à employer l'enregistrement sonore des chansons épiques serbocroates.

Murko se ne vouait pas au problème de l'origine de la chanson populaire épique. Il restait dans le cadre des opinions des médiévalistes français (Joseph Bédier) et des explorateurs allemands considérant le caractère fondamental féodal de la poésie épique. Mais il a déplacé, d'une manière remarquable, l'endroit de naissance des chansons épiques qu'on supposait, alors, au territoire des luttes avec les Turcs (le Bassin de la rivière de Marica et le Kosovo), et l'a fixé à l'Ouest (territoires du voisinage de la Bosnie et la Hertzégovine, de la Dalmatie, du Novi Pazar, du Monténégro et de la Boka Kotorska). Voilà ce qu'il disait sur ces contrées: «Là où se trouve le plus grand nombre de chanteurs, où la tradition épique est la plus vivante, où la plus grande compréhension règne pour la chanson épique, là les chansons épiques ont pris naissance.»

En accord avec la thèse fondamentale sur le caractère féodal de l'origine et la naissance de la chanson épique, Murko était d'avis que la chanson épique était inévitablement vouée à la ruine avec la décadence du système social du féodalisme et la perte des féodaux. Quant à l'aspect chronologique du problème de la naissance des chansons épiques, Murko a établi le critère de la contemporanéité: de règle, les chansons accompagnent directement les événements plus importants. C'est le personnage de Marko Kraljević aussi que Murko a défini par le caractère de la contemporanéité: Marko Kraljević n'avait pas seulement ses propres chanteurs, mais il les trouvait aussi dans son entourage. Murko fit encore un pas en avant: il prouvait, avec succès, l'authenticité culturelle et historique de la poésie épique.

Il a porté une attention particulière à la chanson populaire de *Hasanaginica*, et il en a écrit plusieurs fois. Il la cherchait au terrain. Il l'a trouvée à l'île de Šipan (près de Dubrovnik), chez la chanteuse Pavla Kuvelić (âgée de 84 ans), et il en a même pu effectuer un enregistrement sonore. Le grand sculpteur Ivan Meštrović aussi lui avait communiqué une version de la *Hasanaginica* qu'il avait apprise de sa mère. — Quant à la question de l'origine de la *Hasanaginica*, Murko avait accepté l'opinion du slaviste slovène Fran Miklošič sur l'existence d'un prétendu Manuscrit de Split, d'où Alberto Fortis aurait tiré ses chansons.

Les critiques lui reprochaient:

1° d'avoir trop insisté sur le milieu musulman,

2° d'avoir employé de l'exclusivité des critères de terrain dans l'étude de la chanson épique,

3° d'avoir appliqué la théorie féodale sur l'origine de la chanson épique dans notre milieu formellement paysan et de petite bourgeoisie,

4° d'avoir accepté à la lettre les déclarations des chanteurs.

Néanmoins, Matija Murko par son activité et par son oeuvre a mérité la célébrité mondiale et la reconnaissance pour ses recherches des chansons épiques populaires serbocroates. Il a réalisé, dans ce domaine, une qualité nouvelle et, dans une certaine mesure, aussi sa propre école.